

مخبر

ادبیاتی ، اجتماعی ، فلسفی ، تاریخی ، ادبی مجموعہ در
شیمدیلاک اون بش کوندہ نشر اولنور

مدرجات :

- توحید تدریسات مسئلہ سی والہیات فا کولتہ سی محمد امین ۴۵۷
- قابل . . . (اجتماعی حکایہ) مہامی ۴۶۰
- اورتہ آسیادہ تورکن علمی ضیا ۴۶۶
- اوافق بر نظرہ عبد الرشید ۴۷۷
- سمرقند شہری نورکستانی : رفت ۴۸۰
- حی بن یقظان . . . (رومان تفرقہ) بابا زادہ : رشید ۴۸۵
- کوی مکتوبلری : محمد صدق — سراب : قدریہ حسن — شرقی : ملیحہ نوری — رؤیا ۴۸۷
- مندہ : شرف کاظم — غزل : محی الدین رائف — یولجی : توفیق جلیس — غزل : کامی ۴۸۸

بازغالی جگادہ زینندہ رشید افندی خاتونہ

۱۹۲۴ — ۱۳۴۰

مرکزی حکومتی لوندردن هندستانه کتورمک مسئله سیدر ؛ اساساً انکلیز ایله هندلیلر آراسنده منازع فی اولان مسئله ده بودر . بومسئله حل اولنورسه ؛ سوکره هندستان مسئله سی تاممله انکشاف ایتدی دیمک اولور . دنیاده هیچ برملکت یوقدرکه ؛ حکومتی مملکتک خارچنده بولسون ؛ بوذاتاً غیر طبعی برحالدرد ؛ البته بویله برحکومتک دوام وبقاسی ؛ یکرمنجی عصر مدیتنجه مقبول ایسه ده ؛ فانون طبیعت نقطه نظرندن اهدامه محکوم اوله جنی محققدرد . بو باده شیمدیلک بو قدرله اکتفا ایدهرک ؛ قریب بر آتیده هندلیلرک تاممله استخلاصنی تمی ایدهرز .

عبدالرشید

اورته آسیاده تورکمن

۲

تورکمنک اداری تشکیلاتنده « طائش مجلسی » دینلن بر مجلس واردی . بو ، بکلر مجلسی کی دائمی دکلدی . چین تاریخلرینه کوره قویونلیلر (هیونخ تو) ده ده یکرمی دورتلک تشکیلات عینله موجوددی . بونلر ، اون ایکیشردن اولارق صاع وصول قسملرینه آیریلردی . هر برینک رئیسی مذکور اون ایکی کیشی آراسندن انتخاب اولونوردی . چین تاریخلرینک یوقیدن اوغوز توره سنه انتقال ایتک غایت قولای در . تورکمنلرده ضول معتبر اولدیغندن صولده کیلر داها شرفلی ایدی که بوز اوقلردن باشقا رشی دکلدرد . قویونلیلر بویکرمی درتدن برنجی صنفده اولانلره عقللی معناسنه (بوخی) دیپورلر مش . چین تاریخلری بواسملری صیراسیله « هولی دام » ، « تاجام » ، الخ کی چینجه ترجمه اسملریله قید ایدیورلر . تورکمنلرده اساس اون ایکی ایدی . یکرمی دورت اونک حقیقی اولدیغندن دولای توریه کرییوردی . مملکت بوبکلرک آئده ایدی . بو بکلر حکومتک دیگر اداری و سیاسی مأمورلردن ، بولندقلری منطقه داخلنده اولانلره ده ، رئیسک ایدرلردی . بکلر موقعلرینک فرقه رغماً مساوی تلقی اولوتوردی . چونکه آرالرندم دولتک سیاسی و اداری وظیفه لری اعتباریله قطعی و صریح برایش بولومی واردی . توکیولرده ده یکرمی درت بوی تشکیلاتی عیناً یاشیوردی . لا کین بوراده عنعه خارچنده سیاسی و عهدی بعض تشکیلات ده یاشامغه باشلادیغندن بو عدد یکرمی سزه چیقمشدر .

توکیولردهده یکریمی درت بک صاغ وصول اولارق ایکی یه آریلیوردی . هر بر قسمک باشنده نر خان وازدی . خانلرک معیتنده « یایغوغ » لر اونلرک ده معیتنده « شاد » لر بولونیوردی . اوندن سوکرا صیراسیله « سوکین » لر « تودون » لر و « شادپوت » لر کلیوردی . « شاد » اولا تورکمن دولته داخل اولان دیگر تورک قوملرینک رئیسلینه ویریلن عنواندی . سوکرادن خدیو مقابلی اولارق قوللانلیدی . تودون (طوسون) معناسنه کلهرک اوچنجی درجه ده کلیوردی . عدم مرکزیت شکلنده اولان اداره نک قادروسی بوندن عبارتدی . سرایده اینسه مهرداد مقامنده بر (تامغاجی) ، مالیه ناظری مقامنده بر (شهغو) ، برده خاقانک مستشاری بولونوردی . بویوک جنازه آینلرینه ریاست ایدن (بالبال) ایله (یوغجی) و غسکری قوماندانلرده رسمی مأمورلردن دی . بوتون بوسلسله خاقان طرفندن انتخاب اولونور ، ویکرمی درت بوی بکی طرفندن تصدیق ایدیلیدی . یعنی بوسورتله مشروطی دولتلرده اولدینی کبی هم اجرائی هم ده تشریحی قوتک راییه تعیین اولونوردی . بونکه برابر خاقان بوبکری ایسته دکلی آراسندن سربستجه تعیین حقنه مالک دکلیدی . بونی عنعنه برمدت ایچین معین برعائله به تخصیص ایدردی . تورکمنلرده پرنسره « تکین » ، مأمور و قوماندانلره « بک » و « آغا » دیرلردی . توکیولرک اداری تشکیلاتنده سلجوقی و عثمانیلرده موجود اولارق اراضی و سپاهی اصوللرینک عینه راستلانیور . بکلر آراسندن دولت و ملته بویوک خدمتی دو قونانلره (بورتلق) اراضی ویریلیر ؛ و بو طوپراغی دو قوز طورونلرینه آلرندله بولوندیرا بیلیرلردی . بودوقوز اوغول امتیازینک خارجنده تورکمنلرده ، اوروباده اولدینی کبی کوک طومش برده بکی صنفی یوقدی . حاصلی بوراده بک محتصر کچهن بو صارصیلماز و دائمی قاعده لرینه (توره) یعنی (عرف) دیرلردی . تورکمنلرک حقوقی ، جزائی ، سیاسی ، اداری ، حاصلی اجتماعی بوتون قانونلری بو توره نک ایچریسنده ایدی . توره کاغده اوزرنده یازیلی دکلیدی . و هیچ بر زمان ده یازیلماشدی . لاکین هر تورکمنک حافظه سنده حرفی حریفه یاشایان بوعادت و تعامل قادار هیچ بر قانون و نظام یوقدر . توره په (یاساق) و (توزوک) ده دیورلردی . ایلوک خانلر سوکرادن بونک بعض قسملرینی « قوتاد غوبیلک » ده کاغده کچیرمشلردر . جنکیر اوغوز یاشاغنی دستور صایدی . تیمورلنک و بابر اوغوز توزوکلرینی قلمه آلارک کتاب حاله قویدیلر . اوغوز توره سنه کوره هیچ بر تورکمن بکلرک خبری اولقسزین اعدام

ايديه مزدي . دولت علمنده فساد جمعيتي قورانلر ، عاصيلر ، قوجالي قاديئله صاتاشارلر اعدام اولونوردی . قيز اوغلان قيزلری قانديرانلره جيس جزاسيله برابر اوقيزله اولمك مجبوري واردي . اشكنجه وجر حده قصاص جاري ایدی . خرسزلر خالداقلى شينك اون مثلي ویرمه مجبور ایدی . خاقان بوقاعده لر خارجنده هيچ کيمسني جزالانديرمازدي . جنكيزك ياساعی اساسی اوغوز تورده سندن المقه برابر موغول غنهنه شينك عشيري ذهنيندن بك چوق شيلرده قاريشمشدر .

تورکمنلرده عسکرلکده تورديه تابعدي . عسکری تشکيلاتك باشنده « سوباشي » واردی . بونك معيئده « بويروق » لر بولونوردی . بوتون اوردو باشنده باشه اتلي ایدی . اوردويه عشيرت حالده اشترک ايدنلرک باشنده رئيسلری بولونور . ورئيسلردن بري حال حريده اتخاب اولنارق (باشوغ) اولوردی .

خاقانك معيئده « قاپوق » ده نيلن دارنده بر نوع خاصه عسکری واردي که « آيرات » ديرلردی . عسکر عموميتله « چری » ایدی . آتسر اولانلره « يايا چری » [يکيچری کي ؟] ديرلردی . اويغورلر قاپوق آيراتلريني اساسی تشکيلاته باغلايارق « قاپوق قولى » عسکری يامشلردر . تارخانلر ، عثمانلرک تيمارلی سپاهيلري کي معيت ليله ، بوي نکلری اونز بيک کشي ايله حربه کليرلردی .

تورکمنلرک تورديه باغلي اولان بر چوق اساسی تعامللری واردی . بونلردن اک مهملری (سفر) ده نيلن او مراسمی ، (شولهن) ده نيلن ملي ضيافت ، (سورهک) دنيلن . مشترک آينلر و (يوغ) ده نيلن جنازه مراسمی ایدی . سفر مراسمی ديوان لغاتده ، کتابه لرده و بر چوق اسلام تاريخلرينده کورمک قابلدر .

سفرده بوتون مرتبه فرقی اورتادن قالقار . بوراده نك ، قاقان ، بودون برلزينه قاريشه رق برلکده آوه چيقازلر . بو آينک (صغیر = اوکوز) اسمندن ده آنکلاشيله جعي اوزره مقدس بر قيمتی واردي . مضرليلرک (آپيس) ده آرادقلى خصوصيت کي تورکمنلرده مقدس اوکوزده بعض آيبرد ايديجي وصفار آرارلردی . وورولان اولردن بو خصوصيتلری طاشيانک آني بکلر مجلسنده بيردي . بو اوکوزک ياخود بولونمازسه آتک قويروعی باراعه طاقيلازق « طوغ » حصوله کليردي . تورکمنک اک زياده ملي تعامللردن اولان سفر اسلامدن سوکرا بيله اوزون مدت رسمی حياتده ياشادي . سفرلرده اوکوز

رينه آت ده كسيلاه بيليردى . بوگون قيرغيزلر آراسنده اَك زياده ات كسيلمكده در .
 كتاب دده قورقودك هر صحيفه شنده بوتعماله تصادفاتمك قابلدن . اينكنجى سى ، « شوله ن »
 يعنى مى ضياقتدر كه مطلقا هر سفر دن صوگرا كليردى . بر شوله ن ، ائناسنده يكرمى درت .
 بويدن هر برينك نهر يديكى اوغوز افسانه سى تصريح ايدن : بو حصه لى « سوگوك »
 ديبورلر . خاقان ايله خاتون ده داخل اولمق اوزره اتى اولوسله ، مجموع شوله ن نكسز
 پارچه يه آريليردى .

اوچونجى سى ، يوغ يعنى جنازه مراسى ايدى . بو آيين ده اوغوز تورده نك اساسلرينه
 داخلدى . تورده يه كوره ؛ آينه رياست ايدن « بالبال » دى . اورخون كتابه لرينه كوره
 قايغان خانك وفاتنده قيرغيز قاغانى بالبال ديكلمشدى . آينده ؛ عربلك ناعى لرى
 قارشيلغى اولان « آغلاچى » لره « يوغچى » نظارت ايدردى .

يوغچىلر هم رئيس ؛ هم ده شاعر اولورلردى . مراسم ؛ مملكته قيلجى ويا قاشيله
 بويوك خدمتلى ايدن بربك وفاتى اوزرينه ترتيب ايديلير ، آينه بودونك جوارنده
 بولونان بوتون افرادى اشتراك ايدردى . آيين بر « قومونون » حالنده جريان ايدردى .
 يوغچى « ساغو » ده تيلان ؛ اولان بلك حياتنده ياديني ايشلره دائر بر شعر اوغور .
 يوغچىلر و بودون آغلارلردى . ميلادك آلتنجى عصرنده تورگن قاغانى (تورگش)
 ياننده كى بيزانس سفيرلرني باباسنك ماتنى طومغه مجبور اتمشدى . مه ناندرك بويوغ
 مراسى حقنده ويردىكى تفصيلات چين مورخلرينك ادعالرينه تماما اويقمده در .
 استانسلاس زولهن شوبله آكلاتيور : « بر آدم اولنجه جسدينى چاديره قورلر . آنا
 وبابا جهتندن اقرباسى برر قويون ؛ ياخود برز آت وياخود متعدد آتلر و صيغيرلر
 اولدوره رك اونا قربان ايتدكلرني كوستيرمك اچين چاديرك اوكنه اوزاتيرلر . صوگرا
 اطرافنده اچقلى فريادلىر قويازارق ات اوزرنده يدي دفعه دورلر . هر دو نوشده
 چاديرك قابوسى اوكنده حياقه بوزلرني حيزلر . . . الخ . . . »

اورخون كتابه لرنده اوقونه جنى اوزره خاقانك يوغ مراسمه بوتون تورك قوملرندن
 بر چوق يوغچىلر كليردى . بر آدم اوله يكى زمان مزارينه اولا اوزرى يازىلى بويوك بر
 طاش ؛ يعنى (بلكو طاش) ديكردى . صوگرا بونك اطرافه متوقى بك
 حياتده اولدوردىكى دوشمانلرك عددى قدار طاش قورلردى . مزارك اوزاقدن كوزوكشى

غزل

رقص آیت! پری، رفتاریکی کورسونده اوتانسین
 شیرین، فم قهاریکی کورسونده اوتانسین
 ساقی بزه ضون لطفله بر باده کلکون
 خورشید، سنک انواریکی کورسونده اوتانسین
 «مفتون اولویور کوردیکی لیلایه» دیه نلر
 اول آه ستمکاریکی کورسونده اوتانسین
 حسینه «وه نوس» حسنه بوکون آلهه اولمش
 کوستر اوکا! دیداریکی کورسونده اوتانسین
 [کامی] سکا شاعر دیه من اهل حسد هپ
 مجموعه اشعاریکی کورسونده اوتانسین

مافظ نامی

ایچین بویوک برصیریق دیکیلیر. ویانی
 باشنه آخشاب؛ و فوق العاده زمانلرده
 کارگیر بر (بارق = معبد) انشا
 اولونوردی [۱]. بارق صیرقلر او-
 زرینه استاد ایدر؛ و ایچریسنه بر
 مردیونه نه کیریلیردی. اوراده مصر
 معبدلرنده اولدیغی کبی؛ متوفانک
 اشیا سی و سلاخلری دوروردی.
 دیوارلرینه حیاتنده یادیغی محاربه لرك؛
 بویوک وقعه لرك رسملری نقش اولو-
 نور. بعضاً اولومندن صو کرا کند-
 یسی ایچین یازیلان (ساغو = مرثیه)
 لرده اسیلیردی. لا کین بویله مکلف
 بارقلری آنجاق بودونک بویوکلرندن

زی ایچین یاپارلردی. خلقک مزارلری داها ساده؛ و او زری حتی بعضاً یازیسز تک بر
 کتابه ایله طاشلردن عبارت دی.

علمی ضیا

سمرقند شهری [۲]

سمرقند شهرینک تاریخی - غایت قدیم بر شهر اولان سمرقندک میلاد - عیسی دن
 (اوتوز عصر) مقدم ایران پادشاهی کیکاوس طرفندن انشا ایدیلدیکی مروی اولقله
 برابر بعض مؤرخلر میلاددن دوت عصر اول مشهور اسکندر ما کدونینک تاسیس

[۱] او بارق تعبیری حالنده بو کونده قوللانیلقدهدر. باراقه ایله ده مناسبتی وار.

[۲] مأخذلر: (سیریدنایا آزیا - آسیای وسطی) نام اثر ایله روس محررلرندن پاولوفک
 (تورکستان سیاحتنامه سی)، (دانیلوفسکی و پروفیسور بوسکیتیف) لرك تبعات رجعیه به غاند
 کتابلری